

Táto štúdia vznikla vďaka podpore v rámci operačného programu Výskum a vývoj pre projekt: **Európske dimenzie umeleckej kultúry Slovenska (ITMS: 26240120035),** spolufinancovaný zo zdrojov Európskeho fondu regionálneho rozvoja / This article is the outcome of a project entitled European Dimensions of Artistic Culture in Slovakia (ITMS: **26240120035**), supported by the Research and Development Operational Programme funded by the ERDF.

Doc. PhDr. Ivan Gerát, PhD.

Ústav dejín umenia SAV
Dúbravská cesta 9
841 04 Bratislava 4
ivan.gerat@savba.sk

• • • • • **Endnotes**

- 1 Text príspevku je skrátenou verziou kapitoly z knihy o kľúčových scénach obrazových legiend, pripravovanej v rámci projektu EDUKS. Oproti pôvodnému textu boli vynechané hlavne citácie prameňov, opisy obrázkov, ako aj niektoré príklady.

VEDY O UMENIACH A DEJINY KULTÚRY

Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie

Stredoveké notované fragmenty na Slovensku. Cantus Planus in Slovacia

Eva Veselovská

Ústav hudobnej vedy SAV

V priebehu posledného obdobia bolo prostredníctvom online databáz sprístupnených niekoľko stoviek stredovekých rukopisov (v Európe, v severnej Amerike: Kanada, USA).¹ Databázy boli orientované na špecializované vedné odbory (stredoveká kodikológia, paleografia, hudobná paleografia, hudobná teória, liturgika, literatúra, dejiny umenia a pod.). V súčasnosti sú k dispozícii digitálne verzie mnohých stredovekých notovaných prameňov (kompletné rukopisy i fragmenty) vo forme incipitovej, plnotextovej, v kompletne alebo čiastočne digitalizovanej podobe.² Nové technologické možnosti elektronického spracovania pamiatok a internetové vyhľadávače umožnili obrovský presun informácií, ktoré boli do 90. rokov prístupné len vo forme priameho pramenného výskumu rukopisov v konkrétnych archívnych alebo knižničných inštitúciách, prípadne prostredníctvom faksimilových edícií.

Úvodné podnety na koordinovaný komplexný presun a online spracovanie informácií o stredovekých hudobných materiáloch boli položené v 80. rokoch 20. storočia po založení pracovnej skupiny Cantus Planus v rámci Medzinárodnej muzikologickej spoločnosti (International Musicological Society).³ Prvé tri databázy stredovekej hudobnej kultúry CAO-ECE (Maďarská akadémia vied),⁴ CANTUS (Kanada, USA: viacerí prispievatelia z Európy)⁵ a Cantus Planus (Nemecko: Univerzita v Regensburgu)⁶ patria v celosvetovom meradle dodnes medzi najvýznamnejšie databázy stredovekého jedného hlasu. Nedávno bola modernizovaná databáza CANTUS (hlavným koordinátorom projektu je v súčasnosti Debra Lacoste z Univerzity Waterloo v Kanade, developerom databázy je Ján Koláček z Karlovej Univerzity v Prahe, hlavnou odbornou koordinátorkou je Kate Helsen Univerzita Western Ontario, Kanada),⁷ ktorá dnes reprezentuje normatívnu internetovú formu, s veľkým priestorom prísunu a spracovania informácií (presné pravidlá prispievania, kooperácia s inými databázami), komplexnou možnosťou vyhľadávania a identifikácie materiálov rukopisných a najnovšie i tlačených. Stará plnotextová a incipitová verzia databázy bola doplnená o prepojenie na digitálne verzie rukopisov, ktoré boli sprístupnené v rámci ďalších projektov (projekt digitalizácie stredovekých cirkevných knižníc, napr. rukopisy Kláštora v St. Gallen: Codices Electronici Sangallenses /CESG, <http://www.cesg.unifr.ch/de/index.htm> a i.).⁸ Maďarská akadémia vied v súčasnosti spúšťa novú databázu *Gradualia* (G. Kiss, <http://gradualia.eu>), ktorá rozširuje pôvodnú incipitovú databázu oficiálnych spevov CAO-ECE o omšový repertoár rukopisov stredo európskeho priestoru. Najnovšie trendy sprístupnenia stredovekých prameňov reprezentujú databázy Portugalska (Portuguese Early Music Database: M. P. Ferreira Universidade Nova

de Lisboa, <http://pemdatabase.eu>), Rakúska (A. Rausch, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Institut für kunst- und musikhistorische Forschungen – Abteilung Musikwissenschaft, <http://www.oeaw.ac.at/kmf/cvp/>) a Slovenska (Ústav hudobnej vedy Slovenskej akadémie vied, <http://cantus.sk>).

Keďže v mnohých online fulltextových alebo incipitových databázach absentujú podstatné a mimoriadne zásadné údaje ku komparácií prameňov v strednej Európe, bola v Ústave hudobnej vedy Slovenskej akadémie vied v spolupráci so súčasným developerom databázy *CANTUS Database (CANTUS: A Database for Latin Ecclesiastical Chant; http://cantusdatabase.org; nová verzia databázy Cantus)* Janom Koláčkom z Karlovej Univerzity v Prahe spustená samostatná plnotextová databáza stredovekých notovaných rukopisov z územia Slovenska *Slovak Early Music Database – Cantus Planus in Slovacia* (<http://cantus.sk>; ďalej iba SEMD).⁹ Cieľom slovenskej databázy stredovekých prameňov je sprístupnenie a následné vedecké vyhodnotenie všetkých stredovekých notovaných kódexov a fragmentov z územia Slovenska v spolupráci s konkrétnymi inštitúciami, ktoré stredoveké notované materiály vlastní, alebo ich deponujú. Z celkového počtu zachovaných a dnes známych kompletných rukopisov (15) a fragmentov (cca 700 jednotiek) je prostredníctvom SEMD sprístupnených zatiaľ 168 fragmentov a 2 kódexy (Slovenský národný archív). Spracované boli všetky stredoveké notované fragmenty zo Štátneho archívu v Banskej Bystrici, pobočka Banská Štiavnica (75), a zo Štátneho archívu v Bratislave, pobočka Modra (69), ktoré boli publikované v edícii *Catalogus fragmentorum cum notis musicis medii aevi in Slovacia*¹⁰ a fragmenty Hudobného múzea Slovenského národného múzea v Bratislave (24).¹¹ V blízkej budúcnosti predpokladáme ukončenie plnotextového sprístupnenia *Bratislavského antifonára IV* (Slovenský národný archív Sign. 2)¹² a *Bratislavského antifonára IIb* (Slovenský národný archív Sign. 4) a stredovekých notovaných fragmentov Ústrednej knižnice Slovenskej akadémie vied¹³ a Slovenského národného archívu.

Hlavným správcom databázy je Ústav hudobnej vedy Slovenskej akadémie vied (garantom SEMD je riaditeľka Ústavu hudobnej vedy SAV PhDr. Hana Urbancová, DrSc.; koordinátorom a zodpovedným riešiteľom je autorka štúdie) v spolupráci s Mgr. Janom Koláčkom z Karlovej univerzity v Prahe a s Katolíckou univerzitou v Ružomberku (Doc. ThLic. Rastislav Adamko, PhD. – koordinátor pre spracovanie kompletných liturgických jednohlasných rukopisov; PaedDr. Janka Bednáriková, PhD. – koordinátorka pre spracovanie fragmentov). Spolupracovníkom pre oblasť viachlasných materiálov je Mgr. Andrea Meščanová.¹⁴

Štruktúra SEMD pozostáva z vyhľadávacích možností, ktoré sú rozdelené podľa základných informácií o konkrétnom prameni. Všetky jednotky SEMD sú spracované a roztriedené podľa inštitúcie, ktorá rukopis vlastní (*Archives*), podľa typu liturgickej knihy (*Sources*: antifonár, breviár, misál, graduál a pod.), podľa spevov (*Chants*, v súčasnosti je online 1871 spevov), podľa liturgického obsahu (*Feast*), podľa hudobného žánra (*Genres*: antifóna, rezponzórium a pod.) a podľa obrazovej galérie (*Image galleries*). Okrem toho je v SEMD uvedený základný opis každého prameňa, ktorý obsahuje kodikologické, paleografické a hudobnopaleografické zaradenie a špecifikáciu. Každý materiál obsahuje odkaz na archívnu, muzeálnu alebo knižničnú inštitúciu, ktorá rukopis vlastní; na signatúru; na zaradenie podľa typu liturgickej knihy (antifonár, graduál a pod.); datovanie; určenie proveniencie; určenie typu notácie; typ písma; určenie, či sa jedná o jednohlasy alebo viachlasy rukopis; druh materiálu (pergamén, papier); rozmery (celé fólio, rozmery zrkadla, šírka jedného stĺpca /pri dvojstĺpcových rukopisoch/, výška notovej osnovy, veľkosť medzery). Pri spracovaní zlomkov sa ako ťažisková informácia v poslednom období javí najmä kodikologický opis (presné meranie fragmentov), kedy sa na základe zhody parametrov (najmä výška notovej osnovy a veľkosť medzery) už viac krát potvrdila hypotéza o rovnakom pôvode (rovnaké skriptorium alebo skriptor, rovnaký kódex) fragmentárne zachovaných materiálov, ktoré sa dnes nachádzajú i v niekoľkých archívnych inštitúciách na Slovensku, v Maďarsku, v Rakúsku a pod.¹⁵

Pri spracovaní stredovekých notovaných fragmentov sa hlavná pozornosť kladie na správnu identifikáciu troch zložiek: liturgie (používanie liturgických textov na základe predpísanej liturgickej tradície, rítu konkrétneho cirkevného centra krajiny), hudby (žánery, analýza hudobného obsahu) a vizuálnej podoby (notácia + písmo, špecifikácia hudobnopaleografickej podoby rukopisu). Jednotlivé oblasti môžu pôsobiť vo vzájomnej jednote.

Zhodu všetkých zložiek dokumentuje napr. *Istanbulský antifonár*,¹⁶ fol. 1r: v ostrihomskej liturgickej tradícii je typickým úvodným spevom oficiu prvej adventnej nedele antifóna *A diebus antiquis*, daný spev môže mať obvyklý hudobný priebeh v jednom mode a použitá notácia je tzv. ostrihomska. Môže sa však vyskytnúť prípad, kedy dve zložky patria do spoločnej definovanej tradície (liturgia + hudobný obsah), ale napr. notácia môže svedčiť o určitej samostatnosti, či dokonca samostatnej identite. Takým príkladom je fólio 1v *Bratislavského antifónára IV* (Slovenský národný archív Sign. 2). Použitá métsko-gotická notácia svedčí o silnej samostatnej skriptorskej tradícii, resp. dielni, skriptorovi, ktorý nepoužil ostrihomský notačný systém,

ale notáciu métsko-gotickú. Pri analýze fragmentov dokonca prichádza do úvahy i tretia možnosť, kedy sa každá zložka stáva samostatným výpovedným činiteľom. Takým príkladom sú nedávno objavené fragmenty tzv. *Zalka antifónara* (Slovenský národný archív, Fond rodu Pálffy, Panstvo Červený Kameň Inv. č. 184, 185).¹⁷ Dva fragmenty obsahujú časť liturgie na sviatok *Purificatio Beatae Mariae Virginis*.¹⁸ Radenie antifón síce zodpovedá liturgickému poriadku Veľkého Varadína (Transylvánia), ale pre Varadín netradične sa na druhom fóliu objavuje rezponzórium *Obtulerunt pro eo* s veršom *Postquam impleti* (nápev je zhodný s verziou *Parížskeho breviára* F-Pnlat.15181: <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8447768b/f902.item>). *Zalka antifonár* je teda príkladom, kedy je notačný systém (český) odlišný od používanej liturgie (Transylvánia) a určité prvky samostatnosti predstavuje dokonca i hudobný obsah jednotlivých spevov.

Medzi najnovšie a najväčšie fragmenty, ktoré budú v blízkej budúcnosti spracované v databáze SEMD, patrí 57 stredovekých zlomkov zo Slovenského národného archívu,¹⁹ ktoré boli zaevidované, analyzované a vyhodnotené v rámci nových výskumov v roku 2012.²⁰ Mimoriadne cenné materiály z časového obdobia od konca 11. do začiatku 16. storočia sú uložené v 8 fondoch: Kapitulska knižnica v Bratislave; Hodnoverné miesto Spišská Kapitula; Fond rodu Pálffy, panstvo Červený Kameň; Fond rodu Pálffy, panstvo Bojnice; Ústredný Pálffiovský archív; Fond rodu Erdódy, panstvo Smolenice; Hodnoverné miesto Leleský konvent; Farska knižnica v Kremnici. Stredoveké notované zlomky boli použité na väzby mladších rukopisov a kníh (Fond Kapitulskej knižnice v Bratislave, Farska knižnica v Kremnici), alebo tvorili vrchný obal úradných protokolov alebo účtov (fondy hodnoverných miest a rodových panstiev). Novonájdene fragmenty dopĺňajú jedinečný obraz prameňov stredovekej hudobnej kultúry z územia Slovenska, ktorý bol napriek veľkým materiálnym stratám (stratené, zničené a vyvezené rukopisy), bohatý a jedinečný.

Stredoveké notované fragmenty Slovenského národného archívu

Skratky fondov:

Fk Kre – Farska knižnica v Kremnici
FrE – Fond rodu Erdódy, panstvo Smolenice
FrP B – Fond rodu Pálffy, panstvo Bojnice
FrP CK – Fond rodu Pálffy, panstvo Červený Kameň
Hm L – Hodnoverné miesto Leleský konvent
Hm SK – Hodnoverné miesto Spišská Kapitula
Kk Ba – Kapitulska knižnica v Bratislave
ÚPA – Ústredný Pálffiovský archív

Fond	Druh liturgickej knihy	Datovanie	Notácia	Liturgický obsah	Proveniencia
Fk Kre III	breviár	14./15. stor.	MG	Dom. 3 Adv.	Slovensko
Fk Kre IV/a	breviár	12. stor.	NB	Fer. 4 Hebd. 4 Adv.	Rakúsko
Fk Kre IV/b	breviár	12. stor.	NB	Inventio Stephani.	Rakúsko
Fk Kre XVI	hymnár	15. stor.	MG	Varia ²¹	Slovensko
Fk Kre XVII	misál	15. stor.	MG	Fer. 2 post octavam Resurrectione Domini	Slovensko
Fk Kre XXIV	graduál	12. stor.	NB	Tempus Quadragesime	Rakúsko
FrE Lad. 15f. 8 Nr. 2	antifonár	15./16. stor.	MGz	Comm. Virginum	Slovensko
FrP B Inv. 103	antifonár	15. stor.	KV	Dom. 4 Quadragesimae	Slovensko
FrP B Inv. 107	antifonár	15. stor.	KV	Conversio Pauli	Slovensko
FrP CK Inv. 184	antifonár	15./16. stor.	C	Purificatio BMV	Veľký Varadín
FrP CK Inv. 185	antifonár	15./16. stor.	C	Purificatio BMV	Veľký Varadín
FrP CK Inv. 193/1-2	antifonár	15. stor.	MG	Dom. 4 p. Pascha	Slovensko
FrP CK Inv. 197	graduál	15. stor.	O	Commune BMV	Ostrihom
FrP CK Inv. 243, 294, 299	breviár	14. stor.	MG	Dom. De Passione Nativitas Mariae	Slovensko
FrP CK Inv. 365	sekvenciár	15. stor.	KV	sv. Mikuláš	Slovensko
Hm L Sedlák 1	hymnár	14. stor.	MG	sv. Ladislav	Slovensko
Hm L Sedlák 3	misál	14. stor.	O	Pašie	Slovensko
Hm L Sedlák 10	antifonár	14. stor.	O	Sfatie Jána Krstiteľa	Slovensko
Hm L Sedlák 11	žaltár	14. stor.	MG	Fer. 3-6 per annum	Slovensko
Hm SK - Varia	antifonár	15. stor.	MG	Varia	Spiš
Hm SK - Varia	graduál	1425	MG	Varia	Spiš
Kk Ba Asc 42	antifonár	14./15. stor.	KV	Nativitas Domini	Slovensko
Kk Ba Inc 62	antifonár	15. stor.	NGCH	Comm. Plur. Mart.	Nemecko
Kk Ba Haer. 3	misál	15. stor.	C	Prefácie, De s. Cruce	Slovensko
Kk Ba Haer. 27	misál	13./14. stor.	MG	?	Slovensko
Kk Ba Haer. 70	antifonár	15. stor.	NGCH	Octava Paschae	Nemecko
Kk Ba Hist. 103	?	15. stor.	KV	bez textu	?
Kk Ba Manus. 40	graduál	12. stor.	NB	Dom. 1-2 p. Pascha	Rakúsko
Kk Ba Manus. 81	misál	12. stor.	NB	De Regum	Rakúsko
Kk Ba Manus. 92	misál	12. stor.	NB	Dom. per annum	Rakúsko
Kk Ba Manus. 145	sekvenciár	14. stor.	C	De virginibus prosa	Cechy
Kk Ba Manus. 148	antifonár	15./16. stor.	C	Conceptio Mariae	Veľký Varadín
Kk Ba Manus. 150	sekvenciár	13./14. stor.	KV	sv. Ján evanjelista	Francúzsko
Kk Ba Manus. 192	antifonár	15. stor.	MGz	Sv. Ladislav	Budín/Slovensko
Kk Ba Manus. 205	sekvenciár	15. stor.	MG	Dedicazione Eccl.	Slovensko
Kk Ba Manus. 242	?	15. stor.	MG	bez textu	Slovensko
Kk Ba Phil. 122	antifonár	15. stor.	MG	?	Budín
Kk Ba Scr. 72	misál	15. stor.	MG	bez textu	Slovensko
Kk Ba Scr. 78	antifonár	15. stor.	KV	Comm. un. Conf.Epi.	Slovensko
Kk Ba S. Pat. 61	antifonár	15. stor.	MG	Fer. 3 per annum	Budín/Slovensko
Kk Ba Hodnoverné miesto	antifonár	15. stor.	MG	Fer. 6 in Parasceve	Slovensko
Kk Ba Hodnoverné miesto	tlač	16. stor.	Menzur.	Varia (Tu es Petru, Isti sunt agni)	?
Kk Ba Odd.a.fondov ²²	sekvenciár	15. stor.	C	Assumptio BMV	Cechy
UPA Arm. III. Lad .2 f. 1 Nr. 5	graduál	15. stor.	MG	Com. un. Mart. Pont.	Slovensko
UPA Arm.VI. Lad .4 f. 4 Nr. 8	antifonár	14. stor.	MG	sv. Mária Magdaléna, sv. Jakub, sv. Vavrínek	Slovensko
UPA Arm.VII. Lad .7 f. 1 Nr. 1	graduál	15. stor.	MG	Dom. 5, Dom. 6 p. Pent.	Slovensko

Skratky notácií:

Č – česká notácia

KV – kvadratická notácia

MG – métsko-gotická notácia

MGz – métsko-gotická zmiešaná notácia

NB – nemecká bezlinajková adiestematická notácia

NGCH – nemecká gotická chorálna notácia

O – ostrihomská notácia

Medzi najzávažnejšie nálezy patrí objav stratených častí najvýznamnejších spišských stredovekých rukopisov – *Spišského graduálu Juraja z Kežmarku* (Spišská Kapitula Mss. Mus. No. 1, 2 fragmenty pôstneho obdobia)²³ a *Spišského antifonára* (Spišská Kapitula Mss. Mus. No. 2, najmä pôstne obdobie – Veľký týždeň)²⁴. Zlomky boli použité ako obaly protokolov Hodnoverného miesta Spišská Kapitula. Na fragmente zo *Spišského graduálu* je uvedená časť liturgie na tretiu pôstnu nedeľu (introitus *Oculi mei*, graduale *Exurge Domine*, tractus *Ad te levavi oculos* s veršom *Ecce sicut oculi*). Jedná sa o jedinečný nález pôstnej časti *Spišského graduálu*, keďže v súčasnosti zachovaný hlavný korpus sa začína až liturgiou vo štvrtok pred Kvetnou nedeľou.

Mimoriadne cenným nálezom je taktiež fragment *Antifonára z väzby S. Pat. 61* z bratislavskej Kapitulskej knižnice, ktorý pochádza z budínskej skriptorskej dielne. Zlomok obsahuje spevy na feriálne dni v cezročnom období (*Fer. 3 per annum*). Z rovnakej skriptorskej dielne pochádza i zlomok z väzby Phil. 59 (Knausz 195, Manus. 192) z bratislavskej Kapitulskej knižnice, ktorý obsahuje časť officia na sviatok sv. Ladislava, uhorského kráľa. Podobný zmiešaný métsko-ostrihonský typ reprezentuje aj *Bratislavský antifonár III* (Archív mesta Bratislavy EC Lad. 6), ktorý bol vytvorený pre Bratislavskú kapitolu taktiež v budínskom skriptóriu. Formová štruktúra jednotlivých neum jasne inklinuje k ostrihomskej notácii, nepreberá ju ale konštantne. V nedávnej minulosti bolo identifikovaných viacero fragmentov tejto špecifickej skriptorskej tradície (budínskej) v rámci projektu spracovania stredovekých fragmentov Rakúskej národnej knižnice vo Viedni (budínske skriptorium reprezentuje skupina fragmentov s označením GNA 3 (spolu 32 signatúr): <http://www.oeaw.ac.at/kmf/cvp/>). Publikovanie digitálnych kópií zlomkov v rámci databázy projektu Rakúskej akadémie vied poukázalo na dôležitý fenomén súčasných technologických možností rýchlej a perspektívnej identifikácie stratených stredovekých rukopisov alebo ich častí.

Résumé

Die mittelalterlichen notierten Fragmente in der Slowakei. Cantus Planus in Slovacia

Erfassung, Analyse, Auswertung und Erschließung der ältesten Quellen der Musikkultur vom Gebiet der Slowakei im Kontext der künstlerischen Kulturgeschichte Europas sind das Grundziel der neuen Datenbank *Slovak Early Music Database / Cantus Planus in Slovakia* (<http://cantus.sk>) des Instituts für Musikwissenschaft der Slowakischen Akademie der Wissenschaften. Gegenstand der Bearbeitung und Erschließung der interaktiven Datenbank sind mittelalterliche notierte Handschriften und Fragmente aus dem Zeitraum vom Ende des 11. bis zum Anfang des 16. Jahrhunderts aus Archiv-, Bibliotheks- und Museumsinstitutionen der Slowakei. Die meisten Quellen dokumentieren das mittelalterliche einstimmige Musikmaterial, den sog. Cantus Planus, der den liturgischen Erfordernissen der mittelalterlichen Kirche diente. Der Komplex der bearbeiteten Informationen über die Handschriften (kodikologische, paläographische und musikalisch-liturgische Angaben mitsamt einer digitalen Kopie der Quelle) erschließt die ältesten musikalischen Quellen der Slowakei für das weitere multidisziplinäre Studium und die weltweite Komparation.

Literatúra

ADAMKO, R. – VESELOVSKÁ, E. – ŠEDIVÝ, J. (eds.): *Spišský antifonár*. Ružomberok: Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2008.

AKIMJAK, A. – ADAMKO, R. – BEDNÁRIKOVÁ, J. (eds.): *Spišský graduál Juraja z Kežmarku* (1425). Ružomberok: Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2006.

BEDNÁRIKOVÁ, J.: *Stredoveké notované pamiatky v Knižnici Evanjelického a. v. cirkevného zboru v Levoči*. Ružomberok: Verbum, 2010, s.139-140.

CZAGÁNY, Z.: Fragment, Kodex, Ritus, Tradition. Fragmente des Antiphonale Waradiense in Győr und Modra. In *Zenetudományi Dolgozatok 2011: In memoriam Dobszay László*. Budapest: MTA BTK Zenetudományi Intézet, 2012, s. 123-141.

KOVÁCS, A. (ed.): *Corpus Antiphonarium Officii-Ecclesiarum Centralis Europae VII/A Transylvania-Várad (Temporale)*. Budapest: MTA, 2010.

KOVÁCS, A. (ed.): *Corpus Antiphonarium Officii-Ecclesiarum Centralis Europae VII/B Transylvania-Várad (Sanctorale)*. Budapest: MTA, 2010.

STEINER, R.: Chant research at the End of the Twentieth Century: new Technology, old questions. *Cantus Planus*, Esztergom et Visegrád, 1998, s. 13-17.

SZENDREI, J. (ed.): *The Istanbul Antiphonal (about 1360)*. (=Musicalia Danubiana 18.) Budapest: Akadémiai Kiadó, 2002.

VESELOVSKÁ, E. *Catalogus fragmentorum cum notis musicis medii aevi e civitatibus Modra et Sanctus Georgius*. Ed. *Catalogus fragmentorum cum notis musicis medii aevi in Slovacia*, Tomus I. Bratislava: Ústav hudobnej vedy SAV, 2008.

VESELOVSKÁ, E. *Catalogus fragmentorum cum notis musicis medii aevi e civitate Schemnitzensis*. Ed. *Catalogus fragmentorum cum notis musicis medii aevi in Slovacia*, Tomus II. Bratislava: Ústav hudobnej vedy SAV, 2011.

VESELOVSKÁ, E. Stredoveké notované fragmenty z Hudobného múzea Slovenského národného múzea v kontexte najnovších výskumov stredovekej hudobnej kultúry na Slovensku a v strednej Európe. In *Hudobné pramene – kultúrne dedičstvo Slovenska*: zborník príspevkov z konferencie Bratislava, 23. – 24. 11. 2011. Bratislava: Slovenská muzikologická asociácia a Slovenské národné

múzeum, 2011, s. 11-82. Dostupné na internete: <http://www.snm.sk/?hudobne-muzeum-publikacie> [1.3.2013].

VESELOVSKÁ, E.: *Mittelalterliche liturgische Kodizes mit Notation in den Archivbeständen von Bratislava II*. Bratislava: Ústav hudobnej vedy SAV, 2006.

Táto štúdia vznikla vďaka podpore v rámci operačného programu Výskum a vývoj pre projekt: Európske dimenzie umeleckej kultúry Slovenska (ITMS: 26240120035), spolufinancovaný zo zdrojov Európskeho fondu regionálneho rozvoja / This article is the outcome of a project entitled European Dimensions of Artistic Culture in Slovakia (ITMS: 26240120035), supported by the Research and Development Operational Programme funded by the ERDF.

Eva Veselovská

Ústav hudobnej vedy SAV
Dúbravská cesta 9, 841 04
Bratislava
eva.veselovska@savba.sk

••••• Endnotes

- 1 STEINER, R.: Chant research at the End of the Twentieth Century: new Technology, old questions. *Cantus Planus*, Esztergom et Visegrád, 1998, s. 13-17.
- 2 Medzi najvýznamnejšie databázy rukopisov patrí nemecká databáza <http://www.manuscripta-mediaevalia.de>; francúzska databáza <http://www.univ-nancy2.fr/MOYENAGE/JUREEF/MUSICOLOGIE/CMN/>; česká databáza <http://www.manuscriptorium.com>; švédská databáza <http://laurentius.ub.lu.se/>; dánska databáza rukopisov <http://www.chd.dk/a> fragmentov <http://www.liturg.dk/> a i.
- 3 Prvé stretnutie pracovnej skupiny Cantus

Planus sa konalo v roku 1984 v Maďarsku. Hlavnými témami konferencie boli stredoveká monódia a regionálna tradícia (*Medieval Monody and Regional Tradition*).

- 4 Corpus Antiphonarium Officii – Ecclesiarum Centralis Europae: <http://www.zti.hu/earlymusic/cao-ece/cao>
- 5 <http://publish.uwo.ca/~cantus/>
- 6 http://www.uni-regensburg.de/Fakultaeten/phil_Fak_I/Musikwissenschaft/cantus/
- 7 <http://cantusdatabase.org/>
- 8 Medzi podobne spracované fondy patria stredoveké rukopisy z Kolína *Codices Electronici Ecclesiae Coloniensis* (Arcibiskupská diecéza a dómska knižnica v Kolíne nad Rýnom). <http://www.ceec.uni-koeln.de/>
- 9 Spustenie, tvorba a naplnenie databázy SEMD boli realizované vďaka podpore riaditeľky Ústavu hudobnej vedy SAV PhDr. Hany Urbanovej, DrSc. a v rámci projektov VEGA č. 2/0125/10 Pramene cirkevnej hudby stredovekých knižníc na Slovensku (2010 – 2012, zodpovedný riešiteľ: Eva Veselovská), projektu Štrukturálnych fondov ITMS 26240120035 Európske dimenzie umeleckej kultúry Slovenska (2011 – 2013, zodpovedný riešiteľ: Ivan Gerát), VEGA č. 2/0031/13 Cantus Planus – gregoriánsky chorál na Slovensku ako fenomén doby (2013 – 2016, zodpovedný riešiteľ: Eva Veselovská) a vďaka finančnej podpore Hudobného fondu.
- 10 VESELOVSKÁ, E. *Catalogus fragmentorum cum notis musicis medii aevi e civitatibus Modra et Sanctus Georgius*. Ed. *Catalogus fragmentorum cum notis musicis medii aevi in Slovacia*, Tomus I. Bratislava: Ústav hudobnej vedy SAV, 2008.
- 11 VESELOVSKÁ, E. *Catalogus fragmentorum cum notis musicis medii aevi e civitate Schemnitzensis*. Ed. *Catalogus fragmentorum cum notis musicis medii aevi in Slovacia*, Tomus II. Bratislava: Ústav hudobnej vedy SAV, 2011.

hudobnej kultúry na Slovensku a v strednej Európe. In *Hudobné pramene – kultúrne dedičstvo Slovenska* : zborník príspevkov z konferencie Bratislava, 23. – 24. 11. 2011. Bratislava: Slovenská muzikologická asociácia a Slovenské národné múzeum, 2011, s. 11-82. Dostupné na internete: <<http://www.snm.sk/?hudobne-muzeum-publikacie>>

- 12 Plnotextové prepisy *Bratislavského antifonára IV* a *Bratislavského antifonára IIb* prebiehajú v spolupráci s Katedrou archívniectva a pomocných vied historických Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave (študentskí spolupracovníci: M. Michalovová, R. Luz).
- 13 VESELOVSKÁ, E.: *Mittelalterliche liturgische Kodizes mit Notation in den Archivbeständen von Bratislava II*. Bratislava: Ústav hudobnej vedy SAV, 2006.
- 14 Medzi prispievateľov a spolupracovníkov databázy patria taktiež Mgr. Sylvia Urdová, PhD. z Hudobného múzea Slovenského národného múzeu Bratislava a PaedDr. Zuzana Záhradníková, PhD. z Katolíckej univerzity v Ružomberku.
- 15 Mnohé rukopisy boli začiatkom novoveku rozoberané a jednotlivé pergamenové fóliá boli použité ako väzby na mladších knihách alebo mestkých úradných knihách, zápisniciach a protokoloch. Často sa teda stáva, že jeden rukopis (napr. tzv. *Zalka antifonár*) bol použitý na väzbu v mestách na Slovensku (Bratislava, Košice, Modra, Poprad, Bardejov) a v Maďarsku.
- 16 Topkapi Sarayi múzeum, Istanbul, Deissmann č. 68. Faksimilová edícia SZENDREI, J. (ed.): *The Istanbul Antiphonal (about 1360)*. (=Musicalia Danubiana 18.) Budapest: Akadémiai Kiadó, 2002.
- 17 V súčasnosti pripravuje pramennú edíciu tohto rukopisu Dr. Zsuzsa Czagány z Maďarskej akadémie vied. CZAGÁNY, Z.: Fragment, Kodex, Ritus, Tradition. Fragmente des Antiphonale Waradiense in Győr und Modra. In *Zenetudományi Dolgozatok 2011: In memoriam Dobszay László*. Budapest: MTA BTK Zenetudományi Intézet, 2012, s. 123-141. Medzi nedávno objavené zlomky tohto kódexu patria dva

fragmenty zo Štátneho archívu v Levoči, pobočka Poprad (*Antifonár – Magistrát mesta Spišská Sobota 1660 – 1700*) a druhá odrezaná polovica toho istého fólia s častou rezponzória *Certamen magnum habuerunt s veršom Isti sunt sancti qui z Commune martyrum* je uložená v Knižnici Evanjelického a.v. cirkevného zboru v Levoči pod signatúrou 13 895 (B.51). BEDNÁRIKOVÁ, J.: *Stredoveké notované pamiatky v Knižnici Evanjelického a. v. cirkevného zboru v Levoči*. Ružomberok: Verbum, 2010, s.139-140.

- 18 5.02020.210 – 5.02020.230, matutínium. KOVÁCS, A. (ed.): *Corpus Antiphonalium Officii–Ecclesiarum Centralis Europae VII/A Transylvania-Várad (Temporale)*. Budapest: MTA, 2010. KOVÁCS, A. (ed.): *Corpus Antiphonalium Officii–Ecclesiarum Centralis Europae VII/B Transylvania-Várad (Sanctorale)*. Budapest: MTA, 2010.
- 19 V niektorých signatúrach sa nachádza i viac fragmentov. V blízkej budúcnosti pripravujeme spracovanie katalógu fragmentov Slovenského národného archívu v Bratislave v edícii *Catalogus fragmentorum*.
- 20 Za mimoriadnu pomoc pri výskume chceme poďakovať PhDr. Radoslavovi Ragačovi, riaditeľovi Slovenského národného archívu a PhDr. Erike Javošovej, vedúcej Oddelenia starších fondov.
- 21 Hymny na rôzne časti liturgického roka (Advent, Vianoce, Zmŕtvychvstanie, Nanebovstúpenie Pána, Zoslanie Ducha Svätého, sv. Kríž, Božie telo, Jána Krstiteľa).
- 22 Fragment bol nájdený v roku 2010 oddelením archívnych fondov.
- 23 AKIMJAK, A. – ADAMKO, R. – BEDNÁRIKOVÁ, J. (eds.): *Spišský graduál Juraja z Kežmarku (1425)*. Ružomberok: Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2006.
- 24 ADAMKO, R. – VESELOVSKÁ, E. – ŠEDIVÝ, J. (eds.): *Spišský antifonár*. Ružomberok: Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2008.

Rukopis na hranici kultúr: Antifonár varadínskej katedrály z konca 15. storočia¹

Zsuzsa Czagány

Hungarian Academy of Sciences, Research Centre for the Humanities, Institute for Musicology